

1. PONIŻENIE (34) sb n

o oraz pierwsze e jasne; końcowe e z tekstów nie oznaczających é oraz -é.

sg N poniżeni(e) (3). ◇ G poniżenią (8). ◇ A poniżeni(e) (11). ◇ I poniżeni(e)m (4), poniżeniem (4); -(e)m *RejPs*, *LatHar*, -im *SkarJedn*; -(e)m : -im *SkarŻyw* (1:2), *SkarKaz* (1:1). ◇ L poniżeniu (3). ◇ V poniżeni(e) (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVIII w. s.v. poniżyć*.

I. Rzeczownik od „poniżyć”: Pomniejszenie ważności, wartości, znaczenia; upokorzenie, pohańbienie; mała ważność, wartość; *humilitas HistAl*, *Vulg*; *deiectio*, *deminutio*, *traductio ad plebem Cn* (14) : [Król Joas zabił syna Jojadesowego Zacharyjasza] nie pamiętając Ioás krol ná dobrodziejstwo oycá iego Ioiádéfá/ który go vchowál y wychowál od śmierci y od poniżenia *BielKron* 87; *GórnTroas* 51; Poniżenie o pokorze rozumie W. Bedá *in Lucam*. drudzy o niegodności. *LatHar* 67.

poniżenie czego (3): O poniżeniu próżney chwały. *HistRzym* [2], 134v; Chytrość Iulianá [*Apostaty*] ná poniżenie wiary S. *SkarŻyw* 130 marg.

poniżenie czyje [w tym: G sb (1), *pron poss* (1)] (2): *Leop Philipp* 3/21; Abowiem weyźrzał ná poniżenie służebnice swoiey [*Vulg Luc* 1/48] *LatHar* 65.

W przeciwstawieniach: »poniżenie ... podniesienie, jasność« (2): gdy kto w fzczeńliwofci będąc/ dla pychy fwey nie znałby fthworzycielá fwego. Z wyfokofci pychy ná niskofc pokory vpada/ iż czo przez podniesienie fzczeńliwofci o bodze zapamiętał zafię przez poniżenie w nędzy wfpamiętał *HistAl* Gv; Aleć náffe obcowanie ieltci w niebie: fkd też zbáwiciela czekamy Pána náffego Iezu Chryfta/ który odnowi ciáło poniżenia nálfego/ przypodobáne ciálu iálfności swoiey *Leop Philipp* 3/21.

W charakterystycznych połączeniach: *poniżenie próżnej chwały* (2), *wiary*; *poniżenie w nędzy*; *poniżenie [na kogo] dopuścić, nagrodzić, poniżenia bronić*; *od poniżenia uchować, wychować, wielkie poniżenie*.

Szeregi: »postrach i poniżenie« (1): Ná postrách nálfz y poniżenie dáie P. Bog wyfokie przykłady świętych swoich. *SkarŻyw* 32 marg.

»poniżenie a wzgarda (a. wzgardzenie)« [*szyk* 2:1] (3): O boże wfzechmogący przecześ namię to wielkie poniżenie/ á od wfzytkich wzgárdzenie dopuścił *HistRzym* 45v; *SkarKaz* 82b, 244a.

Wyrażenie przyimkowe: »z poniżeniem« (1):

~ *Szereg*: »wzgardliwie i z poniżeniem« (1): A obroń mię [*Boże*] od prześtráchow tych którzy by mie rádzi zniśfczyli á wykorzenili fpośrodku wfłego fwiátá. Ktores ty raczył tak nápełnić iż przed doftátkiem ledwe otwarzáią vftá swoie/ á ftąd wzgárdliwie á fponiżeniem o inych rozumieją. *RejPs* 22v. ~

II. Rzeczownik od „poniżyć się” (20) :

1. Pomniejszenie swojej ważnośd, wartości, znaczenia; upokorzenie się; humilitas Vulg; submisio Mącz; deiectio, deminutio, traductio ad plebem Cn (19) : zdobądź fię ná głęboką pokorę: á niedoftátek oney gorącey miłości Bożey/ nágradzay poniżeniem wielkim *LatHar* 248.

poniżenie czyje [w tym: G sb i *pron* (2), *pron poss* (1)] (2): *Leop Iudith* 6/15; [Justynian cesarz papieża Konstantyna po nogach całował] A tu obącz cny czytelniku/ zkąd fię tá pokorá ku Pánu nálfzemu zbáwicielowi [...] poczęła: iłz nie od których podłego ftanu ludzi/ ále od Monarchow

świátá wżyſtkiego: ktorzy chcąc tego wczćić/ z ktorego ręki Pánſtwo mieli/ ługi iego/ á zwłáſzczá pierwfze^{go} ná ziemi kápłaná [= *papieża*] poniżeniem takich ofob ſwoich/ iáko y Dáwid S. czćili. *SkarJedn* 196; *SkarŻyw* 29.

W przeciwstawieniach: »poniżenie ... hardość (2), pycha« (3): *Leop Iudith* 6/15; *Mqcz* 227b; Bo wmlódy m/ látá kwitną/ ſiły co dzień przybywa/ krew fię wnim wrzącá burzy/ [...] wżyćiek do hárdości gorący/ do poniżenia y pokory trudny. *SkarŻyw* 136.

Szeregi: »poniżenie i (a) pokora« [*szyk* 2:1] (3): *Leop Iudith* 6/15; [*św. Maryja z Egnijej*] ná inych duchownych rádzie przeſtawáá: zpokory/ y poniżenia woley ſwoiey odſtępuiąc/ y nabożnie fię innym poddáiac. *SkarŻyw* 582, 136.

»skromność albo poniżenie« (1): *Elatio et submissio contraria*, Pychá á skromność albo poniżenie. *Mqcz* 227b.

»wzgardzenie i poniżenie« (1): Bo táki fundáment/ do żywotá dziwnego/ y łufzby Bożey/ y tak głębokie łamego ſiębie [!] w zgárdzenie y poniżenie záłożył [*św. Symeon*]/ iſz ná nim wyźſze cnoty/ niſzli fnać ludzkie przyrodzenie znoſi/ budować mógł. *SkarŻyw* 29.

Wyrażenie przyimkowe: »z poniżeniem« (1):

~ *Szereg*: »z czcią i z poniżeniem« (1): Y gdy mu [*św. Bernardynowi*] łam Papieſz ná głowę Infulę kładł/ z wielką czcią y poniżeniem záłożył iá z głowy/ przed nim *SkarŻyw* 462. ~

a. *O Chrystusie, który przyjął postać człowieka* (11) : *ArtKanc* B10; Bo mi fię dziwnieyſzy zda w tych iáſłeczkaách/ á niſzli w chwale niebieſkiej. Bo tám przyrodzone mieyſce iego: á tu z poniżenia dobrowolnego y z miłości dla nas w tey tákiey podłoſci przebywał. *SkarKaz* 489b; Nie czyn mi tey zelżywoſci łudze ſwemu: ábyſ ode mnie chrzeſt bráć miał. Nie czyn łobie takiego poniżenia: áby łtan ſwoy niepokalány tym lekárſtwem grzeſznych zelżyć miał. *SkarKaz* 515a, 244a, 515b.

poniżenie czyje [*w tym: pron poss* (1), *G sb* (1), *ai poss* (1)] (2): *SkarŻyw* 384; [*Według księdza Powodowskiego Chrystus*] według poniżenia ſwego w człowieczeńſtwie zdał fię mowić iáko ieden z Prorokow. *CzechEp* 150; *SkarKaz* 489b.

W połączeniu szeregowym (1): wierzem iſz to ieſt krol niebá y ziemie/ obrażáć fię iego máłoſcią/ vboſtwem/ y poniżeniem nie mamy *SkarŻyw* 27.

W charakterystycznych połączeniach: *poniżenie człowiecze, w człowieczeńſtwie, w ciele ludzkim; poniżenie dobrowolne, dziwne, nieogarnione; poniżenie czynić, podjąć; z poniżenia w podłoſci przebywać; poniżeniem obrażáć ſię* (2); *w poniżeniu poznawáć*.

Szeregi: »podłoſć i poniżenie« (2): O niewyſławiona wiárá tych ludzi [*trzech króli*]/ iáko fię taką podłoſcią y zwierchnym poniżeniem [*dzieciątka w żłobie*] nie obraziła *SkarŻyw* 27; *SkarKaz* 122b.

»pokora i poniżenie« (1): kochał fię tefz z tego Philip S. iſz ludzie zákryty on ſkarb [*Chrystus*] w pokorze y w poniżeniu człowieczym/ poznawáli *SkarŻyw* 384.

»poniżenie, uboſtwo« (1): Zaden kmiotowic tak fię nie vrodził/ áby nie máiac mieyſcá innego mátká go we żłobie z beſtyámi położyć miałá. O nieogárnione poniżenie tego Páná/ o niewyſławione vboſtwo. *SkarKaz* 489b. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

2. *astron. Dołowanie; osiągnięcie przez ciało niebieskie najmniejszej wysokości, czyli kątowej odległości ciała od płaszczyzny horyzontu na sferze niebieskiej w chwili przechodzenia przez płaszczyznę południka; deiection Cn (1) :*

*W przeciwstawieniu: »powyzszenie ... ponizenie« (1): Bliznięta. Są przyrodzenia powietrzne^{go} [...] Panuie [...] Nad ptacztwem czudnie fpiewaiączem. Dom Mercuriułow/ Smokowe [tj. konstelacji Smoka]. powyzłzenie y ponizenie. *FalZioł* V 49v.*

Synonimy: I. pohańbienie, polzenie, posromocenie, upokorzenie, uwłoczenie, znieważenie.

Cf PONIŻYĆ, PONIŻYĆ SIĘ

MN